

міння, яке фатально висить у повітрі й туманом огортає наші стосунки, яке відбивається на кожному ступіні й житті, яке часто роботу навіть найприхильніших до народу людей зводить на вівець. Говориться про „руський народ“, „русское народное сердце“, „русскую народную душу“, „простых русских людей“ і тільки де-хто, ніби розуміючи, що тут щось не так, заміняє це словами—„сіріє люди“ та міркуваннями про „великую мистерію“, „великую литургію правды“... І читаючи все це, мимоволі хочеться сказати—все це ні до чого; хочеться крикнути—та огляньтеся ж, люде добрі, кругом себе, покиньте хоч на часину оті високі містерії та літургії й погляньте на той дійсний, справдешній народ, що устами своїх заступників промовив те високе слово вічної правди. Адже він, народ отой має своє власне обличчя, яке не розпускається в тому абстрактному, інтелегентському терміні „руський“, який ви на його силоміць чіпляєте—чіпляєте так просто через те тільки, що така вже традиція виробилась, що язик звик так говорити. Не „руський“ народ, якого тут немає, судив Бейліса, а український; сини українського народу сказали те слово, що громом прокотилося по всьому світу й викликало здивування перед тим справді дивним судом народньої совісти, що вмів, часто несвідомо, часто інстинктом самим а не розумом розібрати, де правда. І коли я підчас судового слідства чув апеляції до „русского народа“ в особах отих сірих присяжних з українськими обличчями, коли я тепер читаю дифирамби „русскому народу“ в особах тих же людей—мені робиться боляче.

Боляче насамперед за тих, кого позбавляють їхнього справжнього обличчя, але не тільки за них. Ті що ніяк не можуть розібрати, хто ж саме стоїть перед ними і як до його треба промовляти, теж викликають почування жалю і болю.

Скажуть—хіба ж це не однаково і чи має це яку-небудь вагу в присуді? Одказую—ні, не однаково, дуже не однаково, і вага тут величезна, вага надзвичайна і не національне засліплення чи образа тут говорять. Насамперед величезна тим, що треба вже раз на завжди позбутися фікцій і глянути правді в вічі—на Україні живе народ український, що має право на увагу до себе і на пошану до своїх національних особливостей, до свого життя, мови, інтересів, розвитку. Коли ті, що про народ і для народу говорять, коли вони справді шанують і поважають його, то повинні ж вони цю свою пошану виявляти, повинні признати те, що є в дійсності, й не ображати той народ нехтуванням його справжнього обличчя. Але вага не тільки в цьому лежить, є ще й чимало практич.их моментів у цій справі, на які не зв'язати було б просто гріхом непрощеним.

Чимало є людей, що на український народ накладають якусь специфічну ворожнечу до єврейського народу; є такі люде і праворуч і ліворуч. З історії вибирають вони епізоди кривавих непорозуміннів; з народньої словесности цитують слова, які можна толкувати, як погляд ворожий; навіть

Пересторога.

Суд народньої совісти, що голосно на весь світ промовив слово правди і втихомирення, натурально збудив увагу й зацікавлення до тих, через кого він одбувався. Дванадцять невідомих присяжних, що судили Бейліса і разом з ним судили весь єврейський народ, зробились героями дня; вони, що ніколи і в думках собі не поклали в мент вершечка популярности,— правда, не особисто, бо як їх наймення—цього ніхто не питає, а колективно, як члени певного народу, що в особах їхніх зумів з честю вийти з надзвичайно важкого становища й аруйнував ще раз надії реакції. Найдужче підкреслюється як-раз оцей народній характер суда совісти, і справді тим більше ваги має присуд, що винесли його чорноземні сини народа...

Якого народа?

Оттут і починається те непорозу-

таких апостолів правди любови й гуманності, як Шевченко, не минають, і їх ставлять за свідків та учасників свого недоброго діла. Тоді говориться вже не про „руській“ народ, а про „малороссовъ“, про український народ, на його покладають відповідальність за всі ті тяжкі події, які відбувалися й відбуваються в наших заплутаних межі-національних рахунках. І от мені здається, що присудом у справі Бейліса не хто інший, а тільки український народ, зняв з себе оті обвинувачення про якесь виключне юдофобство та національну ворожнечу. Українські селяне, люде землі, сказали: ми судимо не єврея, а людину, і судимо не з якимись національними думками, а по правді судимо. Думаю, що це щось таки та значить хоча б через те, що всім, хто в своїй національній ворожнечі посилається на волю народню, одкажує: обличте нас і своєю брудною справою не плямуйте народнього ймення; за ваші вчинки, за ваші слова народ не відповідає. Це одно. Друге. Говориться про те, що треба наблизитись до народу, тісно з ним звязатися, треба його розвитку, його вихованню помагати, треба показувати йому, де правда, й остерегати перед неправдою. Чудово, але як це робити—це-ж цілком залежить от того, за кого цей народ ми матимемо. Або ми скажемо—це народ „руській“ і підемо до його з усіма тими методами роботи, які вироблено в центральних областях і яких додержуються звичайно, і на Україні; або-ж ми признаємо, що це народ окремий, до якого треба инакше промовляти й з иншими засобами приходити, щоб він учув наш голос і прийняв його до серця і тоді ми подумаємо, як цю культурну роботу краще й доцільніше робити. В цьому власне й лежить увесь секрет успіха чи неуспіха культури серед народу. І я кажу: коли ви ясно не зрозумієте, що це народ український, що до його ви повинні говорити так, щоб він розумів вас—нічого не буде з ваших народоприхильних заходів. Одиниці ви може й захопите, але маса, ота маса, на якій все лежить, так само зостанеться осторонь, чужа і байдужна до всього, що вас тривожить, незабезпечена перед тими, хто вміє пустити слухного часу демагогічний поклик. Коли я сидів на процесі, я ясно бачив причину тривоги й непевності що до присяжних—отих українських селян. Ніхто не знав, чи дохнуть до них слова правди, чи розуміють в них все, що твориться перед їхніми очима; ніхто не тямив, якою мовою заговорити, щоб зворушити серця їхні, якими словами знайти і протоптати стежку до їхньої совісти. Коли-б це було відомо—о, тоді-б ніякої непевності й бути не могло, тоді-б цілі тижні не висіла на волосинці доля неповинної людини,—тоді б справа стояла ясно, як ясно й просто стелився б шлях од правди до совісти суддів.

І я скажу до всіх, перед ким процес Бейліса поставив справу звязків з народом серйозно: шукайте тієї стежки, розчищайте її, але заздальгідь, але не тоді, коли треба вже чекати присуду, коли відбувається „велика літургія правди“: тоді вже нема на те часу... Признайте, що тут нема абстрактного „русскаго“ народу, а єсть конкретний народ український, що вимагає для себе своєї культури і свого методу праці. Помагайте його самосвідомості—і тоді великі основи

правди не висітимуть на волосинці ніколи і шлях до совісти буде не перекопаний темнотою і забобонами, одна мова знайдеться, однакова для всіх зрозумілива. Тоді, і тільки тоді темна сила не поважиться вийти на прилюдну боротьбу з світлом.

Таку на мою думку, пересторогу дає справа Бейліса, і хотілося б, щоб не пропала дурно та пересторога для всіх тих людей, що хотять служити правді і культурі в нашому краї. І я боюсь тільки, щоб голос цієї перестороги не лишився незрозумілим для так званого російського громадянства на Україні. Бо коли—а цього знаємо—воно йтиме далі тією фатальною дорогою розьєднання й відчуження од українського народу, якою йшло досі, то може зайти в такі нетрі, з яких нема возвороту, принаймні пізно вже буде вертатися.

Сергій Єфремов.